

կիւյ, եւն (էջ 550—61) Զարբերութիւնը պէտք էր ունենալ աւելի եւս բուն մարմինը կամ բնագիրը՝ գրքին արդէ ձեւին ուրիշ վաճառն եւ ուրիշ ընթերցողը չընան ունենալով, Հայերէնին՝ օրինակի համար՝ ամենէն յարգի մասն էր այն անթիւ տեղեկութիւնքն, ձեռագրաւոր յիշատակարանքն եւ նմաններ՝ որոնց հայ ընդգրկները հարգուած էին։ Գաղղիներէն մէջ ի հարկէ այս բնագիրները դուրս մնալու էին, եթէ չէր ուզուեր գիրքը ծանրաբեռնել տեղւոր տեղ եւ ծաւալն աճեցնել չափէն աւելի։ Առտրի հարկու պարզապէս թարգմանուած են անոնք, կամ նոսե լոյ իմաստն առօրինակուած։ Երկուր կ'ըլլար եթէ ուզէինք այս ամէն տարբերութիւնքն յիշել։ որ աննպատակ ալ է։ Կիւրքն իւր արդէ հանգամանաւ մէջ կրնանք նոր նմանագրութիւն մը համարել՝ Սիւսանայ, աւելի համառօտ ընդհանրապէս, տեղ տեղ աւելի նոր տեղեկութիւններով խնայցած։

Աչքի կը զարնէ պատկերներու, ճշգրտոյն եւս մեծագիրներու եւ գունատարկներու պակասութիւնը, միջոցաւ հայերէնն այս կողմանէ ճոխ կրնար համարուիլ։ Բնագրին միջի պատկերներն ընդհանրապէս նոյն են մնացած։ Ար պակսին ընդհանրապէս մինչեւ անգամ Ռուբենեան աղգատահմին ճիւղադրական տարական (հայերէն՝ էջ 45.) Պապեռոնի բերքն, աստուտին «Գահայց Նիկիիւյ», չեքք գունատարկի լամբոնացւոյ աւտարանին (գր. Ի Սիւս. 1193.) Սիւսուայ հաշակաւոր սրբարանն, կոտանաղնի գաշնադրին մանաճանաթիւնը, Սիւս թաղանթն ու բերքը՝ գունատարկ, չեքք նկարը պատկերազարդ. աւտարանին Սարգիս Պիմակի՝ գունազեղ եւ սուրով, Գարաման եւ Մաղովց թարբերքը՝ գունատարկ, եւ ուրիշներ։ Ասոր փոխարէն նորը զարգարուած է լրանի մ'ուրիշ մանր պատկերներով, մեծաւ մասամբ առնուած հայ ձեռագիրներէ (տես էջ 219, 221, 279, 316, 341, 518), լրանի մը հատ ալ ուրիշ կտորի բաներ (տես էջ 311, 350 եւն.) առհասարակ ամենն ալ պարզ սեւատարկ, սմանք՝ անշնան ուրուագծեր։ Զնայն մէջ մտայնութիւն չեքք պատկեր մը կար՝ կոտանաղնի Բ. ի զԱյստ ետ առնուին։ Նորին մէջ ասիկա դուրս մնացած է, բայց ուրիշ մ'առնուած է նոյն կարգի նկար մը՝ Նիւսեւս լամբոնացի Նիկիկանէ ինքնուր զանադէք մէջ ուսմանց զգալած, եւ այլ նմաններ։

Ի վերջի նշանակութիւն չունի բնա ինքեան ոյն կէտը թէ որչափ նման եւ զարմեւ որչափ աննման է գաղղիներէն հայերէն բնագրին համար։ Երկուրքն նպատակն տարբեր ըլլալով՝ գործին ալ տարբերութիւնք չեն ընկնար բուն երկարութեան ուրիշ ճակատն յատկութեանց։ Գաղղիներէն ալ իւր տեսակին եւ վախճանին համար շահաւետ քործ մըն է, եւ յուսանք եւ կը մաղթենք՝ իւր վախճանին կը հասնի, մատակարարելով եւրպայցի գիտնայ ճիւն եւ հմտալից տեղեկութիւններ հայկական Նիկիկիւյ մասին։

77. Տարթ. Ս. Բ. իոթի իննման։ Գլխաւորութիւն։ Տարթ. Մ. Իսթիւնեանի ժամանակ մ'ի վեր հրատարակուած ձեռնարկուած առողջապահական հատորիկներն մին է այս տետրն։ Թարգմելի Տեղեկանք համառօտիւ գիտութեան եւ անոր պատճառ-

ներուն, եւ գիտութեանէ յառաջ եկած հիւանդութեանց վրայ կը խօսի. եւ ապա կ'անցնի դարմաններուն։ Ցեղութիւն ընթերցումը չընթանալու կը յանձնարարենք, վասն զի մարդկային ամենագիթ թշուառութեանց գլխաւոր մէկ աղբիւրն վրայ է գրութիւնն։ Մանաւանդ տալոյց պէտք է կարդալ տալ. որպէս զի կանխաւ իմանալ այս զաղիք մարմնեան չար հետեւաւորներն եւ անիէ զգուշանալ, վասն զի աւելի գիւրին է ոգելից բնագիտաց չվարժին, քան թէ ետ կենանք։

78. H. Adjarian, Les explosives de l'ancien Arménie étudiées dans les dialectes modernes. Չայտարարական հետազոտարական գրուածք մը, նոր փորձառական գրութեամբ կ'ուսումնասիրէ հայերէն տոսեքը։ Ասոր վրայ առանձին եւ ընդարձակ կը խօսինք յաջորդ թերթին մէջ։ Տես «Հագագարանութիւն» եւն խորագրով յօդուածն, ուր քաղուած են գրուածքիս ամէն կարեւոր կէտերը։

ՍԵՂՏԵՐԻ ԹԵՐԹԵՐԻ ԺՈՂՈՎԹՈՒՆՔ

1. Նտակներ եւ քարերարութիւն։ — 2. Սոյ Վաթուղեկոսին ընտրութիւնը։ — 3. Ամստըղամի հայ գաղթականութիւնն ուրիշ յիշատակներ։ — 4. Ատրական փոխառեալ բառ մը հայերէնին մէջ։ — 5. «Սարգիսուս» քառիս ստուգաբանութիւնը։ — 6. «Նամրադական», զարգացումն եւ «Ժողով», նոր շըլանք։

1. Կարմիր եւ Բարեբաղնիս։ «Մուրճին մէջ (թ. 6) կը կարդանք թէ Ի. Ն. Ե. Զարեալ (հայ կաթողիկոսայ) Թիֆլիսէ քաղաքային վարչութեան թողած է կտակով 136.000 ա. ի արժէթովեր, որոնց այժմեան արժէքն է իբր 190.000 ա.։ Հանգուցելոյն կտակաւորութեան իշխ. Ա. Բէհրուլեան եւ Մ. Ֆ. Ե. Գ. Զարեալով՝ այս արժէթովերն յանձնը են Թիֆլիսէ քաղաքային վարչութեան։ 2. Մկրտիչ Միքայէլեան (Գանձուկեցի) իւր երկ յարկեան տունն ընդարձակ բաղով 30.000 ա. արժողութեամբ, Նուրբեյ եւ քաղաքին հիւանդանոցին համար. տակէ զան Նուրբեյ եւ 8000 ա. տունը նորոգելու եւ կարեւոր դպրէն եւ իրենցներէն ձեռք բերելու համար. եւ 20.000 ա. որ անձեռնմխելի դրամազուրի պիտի ըլլայ, որուն տոկոսը քաղաքին աղքատ հիւանդներն ձրի պիտի գարմանան։

2. Սոյ Վաթուղեկոսին ընտրութիւնը։ Խառն ժողովն է Կ. Պոլսու պաշտօնական տեղիկարով մը կ'իմանայ թէ կայո. Իրաւն մը կ'արտօնէ յառաջուն գործածական կերպով Սոյ Վաթուղեկոսին ընտրութիւնն։ Անիկապէս հետագրել տուել է Ժողովն ի Սիւս առ իկրակու Նպգ. որ նախագահած առ. Գեորգիս. խաղայանն եպգ. որ նախագահած էր վերջին ընտրութեան։ «Հայկեր»

3. Ամստըղամի հայ գաղթականութիւնն ուրիշ յիշատակներ։ «Թ. 150) կը կարդանք թէ Պր. Նամրադին Ամստըղամի թագաւորական մատենադարանն այս կ'առ ըլլալով՝ Օ Վան կերկիկը Երիտասարդ ուսումնականն եւ վարչի օգ-

նականը ցուցցեր է անոր առանձինն հաճութեամբ երեք հայկական միտայինքը եւ կրիք մը. ամեն ալ արտաթէ, միտայինքն մին նաեւ ուղեգործ: Ասոնց մէջէն մեծագոյնը՝ արուած ստորագրութենէն որչափ կ'երեւայ՝ մեծ նշանակութիւն ունի մեր Հանգիսի տարւոյս Յունտարկ թուոյն մէջ (էջ 20) հրատարակած ոսկեայ միտային հետ: Ասոր մէջ ալ կը գտնենք «գառն Աստուծոյ», երկու այլաբանական դէմքերը՝ աշխատութեան եւ վարձատրութեան, որոնց տակը մի եւ նոյն «խոհմտութիւն եւ առաքելութիւն յաղթէ ամենայնի» նմանապէս բոլորակից ստացչին անունը, որ հոս ուրիշ մըն է: «Մհաթի» Յակոբեանի որդի Օհանն [ի] խաղաղութեանց, վաճառական. ծնեալ ի Զուլա [այս թուական] 1710 որ այժմ կայ յԱմգերտամ 1740:» Ուրեմն այս յետեւն նոյն իսկ երկու տարւոյ հնազոյն է քան ոսկեայ միտալը: Ետեւի կողմը կը տեսնուի նմանապէս «Մաքուր հատատ, հատատուն յայս, կատարեալ սեր»: Մէջանդի ունի եռանկիւն մը, մէջը «Հայր, Որդի եւ Հոգի Ս», վարը հրեշտակի մը ներքեւ «Ամսերկան», լատիներէն տաւերով եւ 1757 թուականը:

Իսկ կնիքն՝ նոյն իսկ ոսկեայ միտային ստացչին կը վերաբերի եւ միտային առաջին եւեթի գծադրութիւնն ունի, «Մահաթի Մահաթի որդի, Ալեքսան Անապատցի, վաճառական, ծնեալ այս թուական 1727, որ այժմ կայ յԱմգերտամ 1472:» Ուրեմն ասոր թէ թուականներն եւ թէ անունը նոյնն են: Երրորդը ամուսնութեան յուբեկանի մը միտայ կ'երեւայ, որուն երկու երարու ձեռքը սեղանը այլաբանական անձնաւորութեանց վրայ կը կապարարի: «Մարտամանութիւն իսկ վարը՝ Թովհ. Եարութիւնեան»: Ետեւի կողմը Աստուածային նախանախնութիւն, են են: Վան կերպիկի կարծեք այս միտայինքը փորագրուած ըլլալու են Մ. Թ. Գ. Հովցէյ, համբաւաւոր հալանդացի արուեստագիտէն:

Է. Ասորոնք գիտութեամբ բաժնէ Հայերէնի մէջ Պրոֆ. Պ. Ենեանի հասերենի հայերէնի հետ ունեցած աղբնա յերեւան հանդէսէն ետեւ կ'ըսէ Գ. Բոլորեւման, ի թերթերէն Zeitschrift für Assyriologie (Հար. ԺԿ. 1899, Բ—Դ, էջ 327), բազմաթիւ տարբերէն բառեր հայերէնին մէջ՝ նոր լուսով կը տեսնուին հիմա, իւր կարծեք՝ Ենեանի թուած բառերուն մէջ (էջ 211 ff) մեծեւու եւ նաեւ կնիք (դի, դիսկ, սուրտիք, եւն) = ասոր. փնանան (գաղաղ), ին լեզուական օրինակ համեմատ կը կորստի. իսկ թէ ինչպէս դա՞ղաղ նշանակութենէն անցըն է բառս Գիլիկի կնիքի իմաստին՝ կը տեսնեն ի նկատ առնելով ասորաւ բառերական կառէ դազողներուն ձեւը, (հմա, Ռեքեր, անդ Հար. Ա. 173, Բ. Կոլզէյ, անդ Բ. 408 են), որ դիսկը ամուր մի կը չլլանգատուին, մանաւանդ որ երբեմն դիսկին ձեւն ալ կ'առնուին: Այս բառը՝ կը կարծէ՝ փոխ առնուած է անոնց թաղեւու կերպին հետ՝ Հատիւ-Հայերէն, երբ դեռ ասոնք ասորաւ բառերական քաղաքակրթութեան շրջանին մէջ կը բնակէին, որով անցած է այնպիսի գիտելիքու ալ՝ սրտք այլ եւս կառով չէին պատուեր, են:

Ծ. «Սերգեյ-Յ. Բաթի Գագա-Բաթի-Յի-Յի»
«Արեւելքի մէջ (Թ. 4060) առանձինն Բանասիրականով մը Պր. Ս. Թ. Կուրտիկեան «գաւապան» եւ «սարկաւաք» բառերը կը ստուգաբանէ: Պր. Բանասիրը պարսկերէնէ փոխ առեալ բառ մը կը համարի այս վերջինս եւ կը լուծէ նոյնն այս հիման վրայ: Արք պարսկերէնին մէջ «ար կամ «եր նշանակէ գլուխ, պետ, իսկ ինչի՞ պաշտօնեայ, սպասաւոր, այս երկու բառերը կու տան «երեւելի» = գլխաւոր պաշտօնեայ կամ սպասաւորաց պետ: Սարկաւաք բառն այս նշանակութեամբ՝ ի համեմատութեան կը գնէ Գործ առաքելոցին հետ՝ թէ «ընտրեցէք, եղբար, վկայեալս ի ձեռնը, արու եւձն, զորս կացուցաւ ի վրայ զի՜տոյնս այսոցիկ, արդ ժողովընեան զի՜տոյնց, սեղանի պիտայց, կամ պաշտպ զ«Եւան», պիտան որ պաշտօնեայ՝ էր արարելու քրիստոնէութեան առաջին դարերուն մէջ «սերգեյ»:

Գ. «Հանգիսի-Պի» շրջանում է «Ծ» զի՞ն նը չլլան: Ուրախութեամբ կը տեսնենք արդէն «Հանգիսի-Պի», վերջին ժամանակներս իւր զուտ անտեսական եւ տեսական ուղղութեան վրայ յաւելած բանասիրական մասն, որով ինք զինքն անհրաժեշտ կ'ընէր նաեւ բանասիրաց: Այսոր ի վերջին երբ, խմբագրութեանս ուղղուած առանձինն նամակի մը շնորհիւ յայտարարելով թէ «Հանգիսի-Պի» պահելով հանդերձ բաժնադրագրութեան հին պայմանները, փոխանակ 16 էջի պիտի հրատարակուի 24 էջով: Այս բառական չէ՝ «Հանգիսի-Պի» արդիւնաւից եւ փորձ խմբագրելը՝ Պր. Ղ. Բոլաւա իւր տոկոսն ուսերուն վրայ կը բառնայ նոր բեռ մը, սասնանելով «Ծաղիկ» լուսագիրը, որ պիտի հրատարակուի Սեպտեմբեր 1-էն սկսեալ մեծ ծաւալով, (արեւօք իւր օրաթերթ — այս չ'իմացընէր մեզ նմանի) եւ հանրագումար բովանդակութեամբ: «Ծաղիկը» «Սուր-Հանգիսի»-ն թիւ 1 մ'աւելի մեծ ծաւալ պիտի ունենայ եւ անոր պէս պիտի արժէ միայն 10 փարա կամ 5 օսնիկով: Տարեկան՝ պիտի արժէ 100 ղր. կամ նոյն իսկ թիւ 1 մ'աւելի ալ պակաս: Պր. Ղ. Բոլաւա իրեն նպատակ դրած ըլլալով՝ ժողովրդեան ամէն խաւերուն օգտակար ըլլալ՝ աւելորդ կը համարենք յայտարարելու թէ «Ազգագրական, գրական, երեքագործական, լեզուաբանական, հասարակական, անտեսական, արուեստական եւ ուրիշ այլ նիւթերով, պիտի յաւոյր լինին իւր այս վախճանին հանդէսը՝ ի գահաջումն իւր ընկերացոյց, ինչպէս փոքիկ կերպով կ'ապացուցանէ մեզ «Հանգիսի-Պի» անցեալն եւ ներկան: Գործաւից ունի յայտ՝ եւ զգր. Գ. Խաղիմից կարող լինի թակարկել, որ ցայժմ «Բեւալին»-ի մէջ այնչափ նիւթեր մատակարարուէր բանասիրաց: — Մեր շնորհատութիւնները:

